

OLIY TA'LIM TALABALARIGA TANQIDIY FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH

Omonova Muxlisa Do'snazar qizi

Alfraganus universiteti, "Pedagogika va psixologiya" kafedrası

dotsent v.b., psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

muxlisa.alfraganus@gmail.com<https://doi.org/10.5281/zenodo.14917048>

Pedagog olimlar maxsus tashkil etilgan o'quv sharoitida universitet talabalariga tanqidiy fikrlashni o'rgatishning ikkita metodini taklif qilishadi. Birinchi yondashuv gumanitar fanlar bo'yicha turli kurslar asosida amalga oshiriladi. Tanqidiy fikrlashni o'rgatishning ikkinchi yondashuvi "Tanqidiy fikrlash" meta-fan kursi kontekstida ko'rib chiqiladi [1].

Birinchi yondashuv doirasida kichik kurs talabalariga hodisalarni, hatti-harakatlarni tanqidiy baholashda amaliy faoliyat va ijtimoiy hayotning turli ilmiy sohalarida mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini qo'llash orqali mantiqiy xatolarni aniqlash bo'yicha vazifalar taklif etiladi. Ko'p qirrali bilim va ma'lum ijtimoiy tajribaga ega bo'lgan yuqori kurs talabalari muvaffaqiyatga motivatsion munosabatlar va faol kasbiy faoliyatga ijobiy munosabat mavjud bo'lganda kompetentlik tushunchasiga aylanadigan bilim va ko'nikmalarni egallashga qodir. Bunday vaziyatda professor-o'qituvchilar mantiqiy, tanqidiy fikrlashga asoslangan aqliy kompetentsiyalarni shakllantirish vazifalarini qo'yishlari mumkin.

OTMlarda ko'p yillar davomida an'anaviy "Mantiq" yoki "Rasmiy mantiq" nomidagi klassik kurs o'qitilgan. Barcha ta'lim muassasalarida o'quv kurslari nomlarini tubdan o'zgartirish har doim juda qiyin muammo bo'lgan, shuning uchun V.N.Bryushinkinning so'zlariga ko'ra, "Rasmiy mantiq" kursining an'anaviy nomini tubdan yangi – "Tanqidiy fikrlash"ni joriy qilishdan ko'ra boshqa "Norasmiy mantiq"ga o'zgartirish osonroq bo'lar edi [2]

Talabalarga tanqidiy fikrlashni o'rgatishning maxsus o'quv fani sifatida kelib chiqishi norasmiy mantiqning shakllanish tarixidan ajralmasdir. Bundan tashqari, bu ikki sub'ekt o'rtasidagi chegaralar juda shartli.

OTMlarda o'qitiladigan "Tanqidiy fikrlash" va "Norasmiy mantiq" kurslari mazmunining qiyosiy tahlili shuni ko'rsatadiki, ular deyarli bir xil. Nomlanishdagi farq ilmiy-nazariy yoki haqiqatda o'quv-pedagogik muammolardan ko'ra ko'proq ijtimoiylik bilan bog'liq.

Bu kurslar hamma uchun umumiy bo'lgan qism, shuningdek, darslikdan darslikka o'zgarib turadigan turli bo'limlarga ega. Ularning ba'zilarida rasmiy mantiq kursidan keng tarqalgan mavzularni ham topish mumkin: sillogistika, takliflar va predikatlar mantiq'ini taqdim etish - bu muallifning rasmiy mantiqqa munosabati, "tabiiy" mulohaza yuritish tahlilida uning samaradorligini baholashga bog'liq [3].

"Tanqidiy fikrlash" kursini o'qitish turli darajadagi tahlillarni o'tkazishda sub'ektiv,

shaxsiy omilni hisobga olgan holda aniq gumanitar, ijtimoiy-siyosiy va tabiiy – ilmiy fanlar bo'yicha talabalar tomonidan egallangan kognitiv kompetentsiyalarni amaliy qo'llashga; fikrlash jarayonida turli xil xatolarni tahlil qilishga e'tibor berishga qaratilgan.

XX asrning 90-yillari boshidan boshlab OTMlarda olimlar "Tanqidiy fikrlash" o'quv kursini ishlab chiqishni boshladilar. Ushbu kurs bir qator fundamental kontseptual sozlamalarni o'z ichiga oladi, ularning ahamiyati ayniqsa qaror qabul qilishda tanqidiy fikrlash g'oyalarini qo'llashda aniq namoyon bo'ladi. An'anaviy ravishda ularni ikki guruhga bo'lish mumkin. Birinchi guruh munosabatlari umummetodologik xususiyatga ega:

- tahliliy ko'nikmalar ijtimoiy, iqtisodiy va boshqa fanlar sohasidagi har qanday aniq mutaxassislik vakili uchun zarur;

- har qanday tahlilning tashqi shakllari umumiy ahamiyatga ega bo'lib, qo'llash sohasiga bog'liq emas hamda mantiq va tanqidiy fikrlash kurslarida o'rganiladi;

- tahliliy qobiliyatlar / ko'nikmalarining ahamiyati ayniqsa inqiroz sharoitida, o'tish davri iqtisodiy va siyosiy jarayonlarida, xususan, zamonamiz uchun xarakterli bo'lgan davrda oshadi.

Ikkinchi guruh munosabatlari aniq tarixiy xususiyatga ega, xususan, mamlakatning rivojlanish xususiyatlariga ta'sir qiladi.

G.V.Sorina va I.N.Grifsova o'z kontseptsiyasida jamiyatda, ayniqsa, yuzaga keladigan tanqidiy vaziyatlarni oqilona tahlil qila oladigan, rivojlanish tendentsiyalarining turli modellarini qura oladigan mutaxassislarga muhtoj ekanligidan, mavjud vaziyatlar, rivojlanayotgan inqirozni bartaraf etish yoki uning butun jamiyat uchun, alohida tarkibli tashkilot - bank, kompaniya va boshqalarda salbiy oqibatlarini yumshatish yo'llarini belgilashdan kelib chiqadilar [4].

REFERENCES

1. Янушевский. Педагогическое моделирование профессионального развития студентов филологов в вузе. Автореферат к.п.н., Ульяновск, 2007, 28 с.
2. Ярмагов Р. Бўлажак ўқитувчи шахсини тарбиялаш ва ривожлантириш. – Т.: «Fan va texnologiya», 2009.
3. Gafurdjan Mukhamedov, G. X. Djumabaev, Dilfuza Makhmudova, Jabbor Usarov and Dustnazar Khimmataliev. Basis of the parameters of the spin extractor tool on the interned spinning machine. E3S Web of Conferences 402, 14033 (2023). TransSiberia 2023. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202340214033>
4. Johnson R.H. (1985). Some Observations about Teaching Critical Thinking. CTNews. Texte. / R.H.Johnson. Crirical Thinking Project. - 176 p.